

Augu barības elementu iespējamie zudumi no kūtsmēsliem

A. Kārkliņš

LLU profesors

Aktualitāte

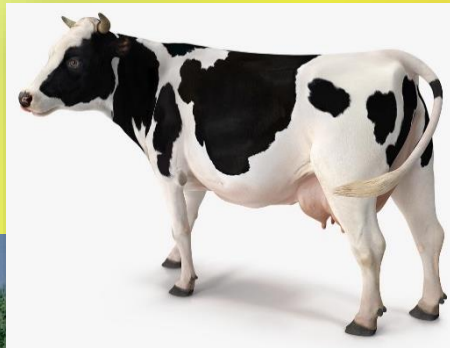
Kūtsmēsli – vērtīgs, taču ķīmiski nestabils mēslošanas līdzeklis.

Savienojumi, kas izdalās no kūtsmēsliem vai citādi pazūd no tiem:

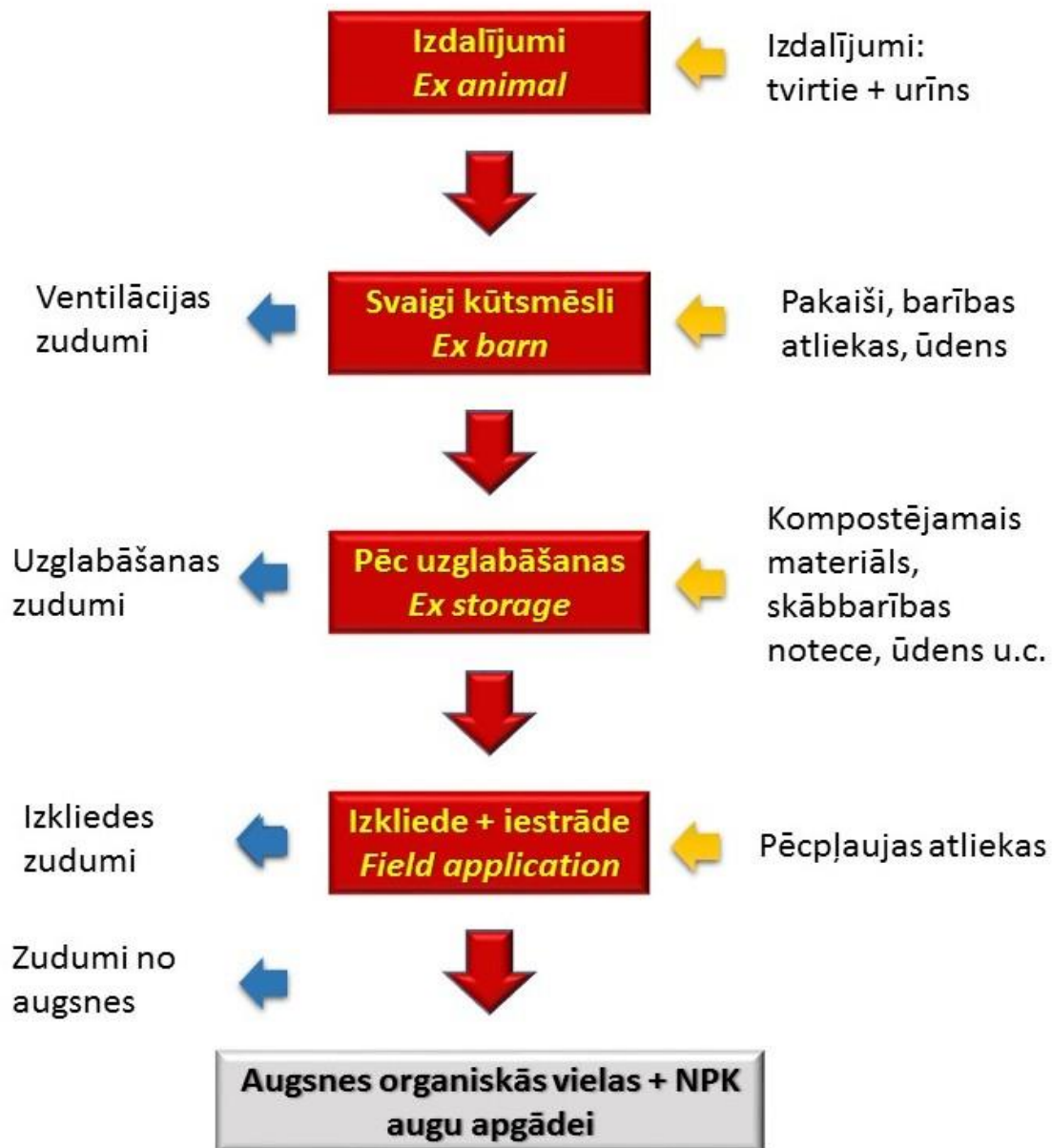
- **Emitē kā gāzes no mēsļu masas:** amonjaks, sērūdeņradis, metāns, CO₂.
- **Izskalojas vai noskalojas no mēsļu masas:** jebkurš savienojums.
- **Emitē no izklīdētiem kūtsmēsliem:** amonjaks.
- **Emitē, izskalojas vai noskalojas no augsnes:** amonjaks, N₂O (pēc denitrifikācijas), nitrāti, daļēji fosfors.

Ar lopbarību patērētā NPK sadalījums, %

Uzņemto barības elementu atrašanās	N	P	K
Asimilēts organismā	25	20	10
Ekskrementos	35	80	30
Urīnā	40	1	60

Faktori, kas
ietekmē kūtsmēsļu
ieguves masu un
NPK saturu tajos

Kopējā slāpekļa ($N_{kop.}$) zudumi, kas rodas no dzīvnieku izdalījumiem novietnēs (ventilācijas zudumi), % no sākotnējā daudzuma

Lauksaimniecības dzīvnieki	Turēšanas sistēma	Zudumi, %
Liellopi	Piesieti, vienlaidu grīda	5
	Boksi	10
	Dziļie pakaiši vai režģu grīda	8
Sivēnmātes ar sivēniem	Daļēja režģu grīda	10
	Režģu vai vienlaidu grīda	15
Atšķirtie sivēni, līdz 30 kg	Režģu grīda	15
	Vienlaidu grīda vai dziļie pakaiši	25
Nobarojamās cūkas > 30 kg	Režģu vai vienlaidu grīda	15
	Dziļie pakaiši	25
Dējējvistas	Dziļie pakaiši	25
	Būru baterijas	12
Broileri	Dziļie pakaiši	20

Kopējā slāpekļa ($N_{kop.}$) zudumi, kuri rodas kūtsmēsļu uzglabāšanas laikā (uzglabāšanas zudumi), % no daudzuma, kas nonāk mēsļu krātuvē

Kūtsmēsļu veids	Zudumi, %
Šķidrmēsli un pusšķidrie mēsli	2
Liellopu pakaišu kūtsmēsli (seklā kūts)	15
Cūku pakaišu kūtsmēsli (seklā kūts)	30
Putnu mēsli	15
Dziļās kūts kūtsmēsli (liellopi, sivēnmātes, dējējvistas)	10
Dziļās kūts kūtsmēsli (nobarojamās cūkas, broileri)	25
Virca	25

Amonija slāpeklis (N-NH_3) no kopējā slāpekļa ($\text{N}_{\text{kop.}}$) satura kūtsmēslos, %

Dzīvnieku veids	Kūtsmēslu veids	N-NH_3
Liellopi	Pakaišu	25
	Pusšķidrie	40
	Šķidrmēsli	60
	Virca	90
Cūkas	Pakaišu	25
	Pusšķidrie	50
	Šķidrmēsli	70
	Virca	90
Putni	Pakaišu	25
	Pusšķidrie	60
	Šķidrie	70
Kažokzvēri	Pakaišu	30

Kopējā slāpekļa sadalījums no kūtsmēsliem, kas iegūti no vienas dzīvnieku vienības, kg N

Tehnoloģiskajos procesos

- Ventilācijas zudumi (10%): $100 - 10 = 90$ kg
- Zudumi mēslu krātuvē: $90 \text{ kg} - 13.5 (15\%) = 76.5$ kg
- Virspusēja izkliede agri pavasarī: $76.5 - 11.5 (15\%) = 65$ kg N.

Augsnē – 65 kg N (*potenciālie zudumi*)

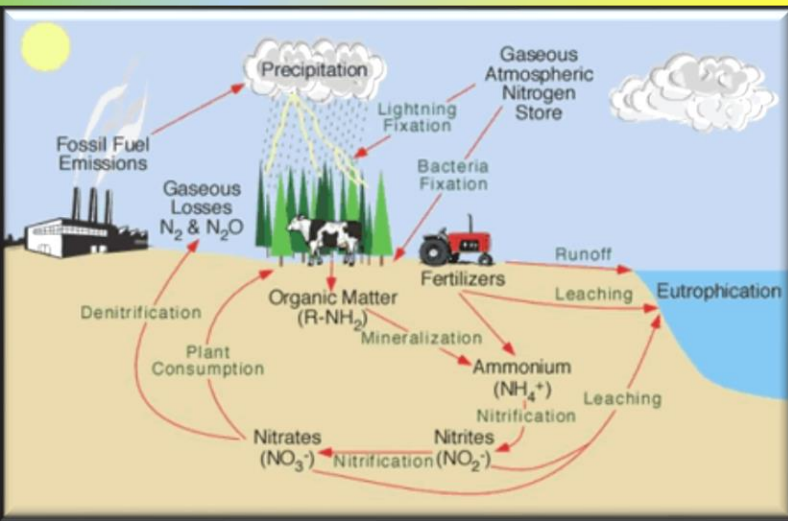
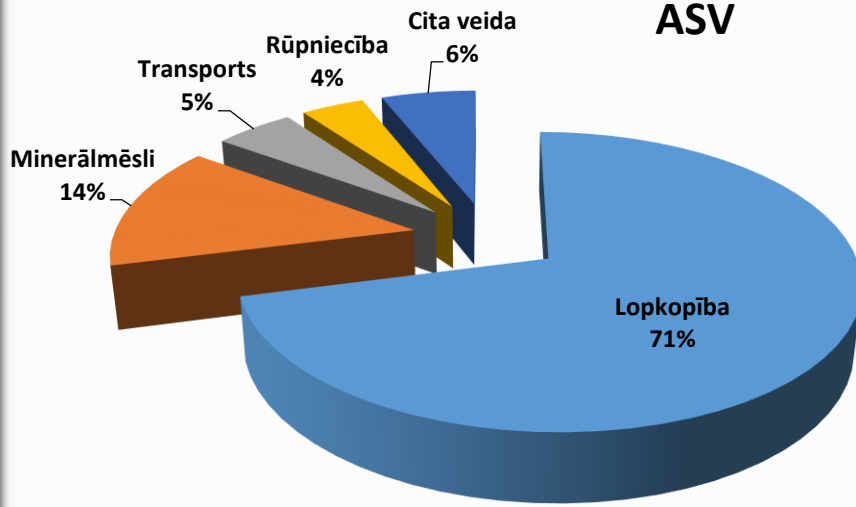
- NH_3 emisija, sevišķi no karbonātus saturošām augsnēm
- NO_3 izskalošanās (pēc nitrifikācijas)
- N_2O emisija (pēc denitrifikācijas)
- Augsnes erozija, virspusējā notece u.c.

Piemērs!

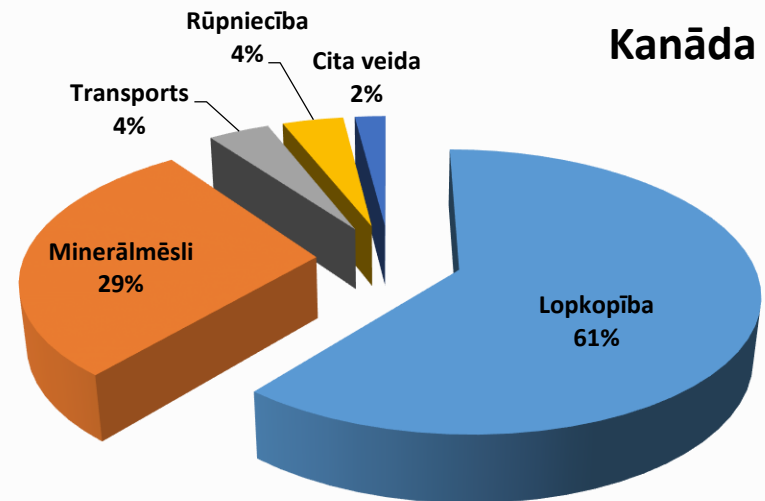
Amonjaka emisijas

Pasaulē!

ASV

Kanāda

Eiropas Savienība

- No kopējās antropogēnās amonjaka emisijas 90% veido lauksaimniecība.
- Prognozē, ka 2050. gadā NH_3 emisijas apjomi būs dubultojušies (salīdzinot ar mūsdienām), sakarā ar lauksaimniecības intensifikāciju.
- Pašlaik, mazāk par 8% no Eiropā uzkrātiem kūtsmēsliem tiek apstrādāti, ar mērķi šīs emisijas mazināt.

N zudumi, kopumā nozarē

No dzīvniekiem izdalītā NH_4^+ (NH_3) zūd emisijas rezultātā:

- liellopiem – 50%
- cūkas, putni – 60%.

Šie zudumi veidojas:

- mītnēs, ganībās – 50%
- kūtsmēslus uzglabājot – 5 – 15%,
- kūtsmēslus lietojot – 40 – 55%

NH₃ emisiju ierobežošana

Kūtsmēslu apstrāde.

- **Frakcionēšana** – tvirtās un šķidrās frakcijas atdalīšana un to atsevišķa pielietošana dod iespēju palielināt to efektivitāti un samazināt BE zudumus.
- **Paskābināšana ar H₂SO₄**. Efektīvs paņēmieni, lai noturētu pH < 5.5 un samazinātu emisijas. Trūkumi: sērskābe ir agresīvs šķidrums, to nedrīkst lietot bioloģiskā lauksaimniecībā, traucē kūtsmēslu izmantošanu biogāzes reaktoros.
- **Biopaskābināšana** pievienojot glikozi u.c. šķīstošos oglehidrātus – perspektīvi paņēmieni.

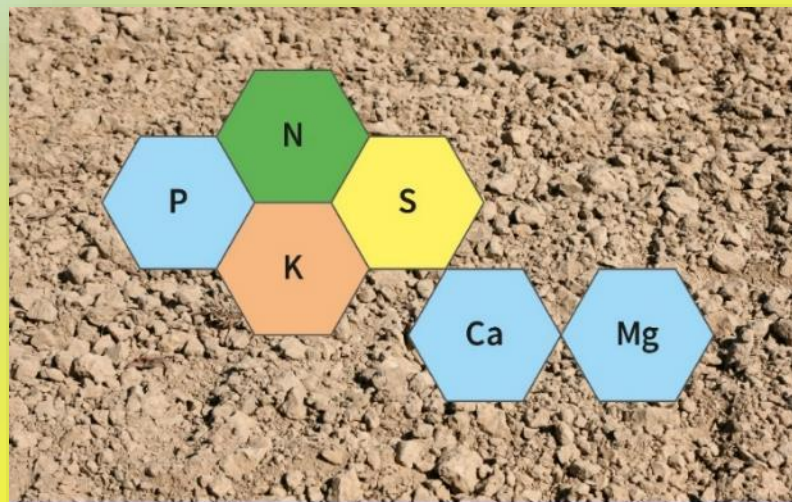
NH₃ emisiju ierobežošana

- **Augsnes kultivācija** pirms kūtsmēslu izklīdes, uzlabo tās infiltrācijas spēju. Kultivēšana pēc mēslu izklīdes – aprok izklīdēto mēslojumu.
- Uz augsnes virspuses izklīdēti šķīdramēsli **augsnē jāiestrādā** ļoti ātri, pakaišu kūtsmēsli – arī ātri, taču var būt neliels intervāls. Metode, kad mēslus izklīdē un augsnē iestrādā vienotā tehnoloģiskā procesā, ir pati labākā, sevišķi šķīdramēsliem, vircai.

NH₃ emisiju ierobežošana

- **Dziļa iestrāde augsnē** ievērojami samazina NH₃ emisiju, taču palielinās darba izmaksas, tiek izjauta augsne, tā var tikt sablīvēta, var tikt veicināta NO₃⁻ izskalošanās. Tās vietā bieži vien izdevīgāk ir lietot seklu iestrādi, mēsļu izklāšanu uz augsnes lentās, sekli iegrieztās vadziņās, kā arī citas metodes.
- **Augstas lietošanas normas**, sevišķi mitrās augsnēs, rada lielākus NH₃ zudumus. Šķīdriemēsļu lielu devu izklāde, kad augsne vairs nespēj absorbēt visu šķīdriumu, rada lielus slāpekļa zudumus.
- Periodiski jāveic **kūtsmēsļu sastāva kontrole**, lai lietošanas normas un devas varētu pieskaņot augu barības elementu vajadzībai.

Literatūra

Aprēķinu metodes un normatīvi
augšnes iekultivēšanai
un mēslošanas līdzekļu lietošanai

Sastādītāji
A. Kārklīšs, I. Līpenīte

Manure Standards

***Paldies par
uzmanību!***

